

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ У ГРУПАХ СЛУХАЧІВ ІНТЕНСИВНИХ КУРСІВ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядаються основні принципи комунікативного підходу в умовах інтенсивної підготовки, визначаються переваги і недоліки цього методу навчання.

Ключові слова: комунікативний підхід, інтенсивна підготовка, принципи комунікативного підходу.

В статье рассматриваются основные принципы коммуникативного подхода в условиях интенсивной подготовки, определяются достоинства и недостатки этого метода обучения.

Ключевые слова: коммуникативный подход, интенсивная подготовка, принципы коммуникативного подхода.

Європейська інтеграція, поглиблення стратегічного партнерства України з провідними організаціями безпеки світу призвели до виявлення проблеми відсутності елементарних знань іноземної мови та будь-яких навичок мовленнєвої діяльності у військовослужбовців Збройних Сил України. Дана проблема невідривно пов'язана із багаторічним пануванням у системі мовної освіти нашої держави традиційного перекладного методу навчання. Тоді як в інших країнах світу мовній освіті військовослужбовців відводили пріоритетне місце в системі військової підготовки, офіцери української армії отримували тільки знання із основ перекладу та вчилися працювати із текстом і не набували елементарних знань необхідних для спілкування з іноземцями.

Саме тому, постала проблема зміни підходу до мовної підготовки особового складу Збройних Сил, і запровадження комунікативного методу як основного в процесі навчання іноземній мові стало єдиним можливим варіантом виведення слухачів із "мовленнєвого ступору" за короткий проміжок часу під час навчання на інтенсивних курсах. Даний метод, як впливає з його назви, спрямований на практику спілкування. Комунікативна методика спрямована саме на можливість спілкування та формування умінь з 4 видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання і письмо. Причому, для результативного спілкування з іноземцями слухачам достатньо було б сконцентруватися на оволодінні перших двох видів. Проте, викладачі мають чітко розуміти, що вони готують особовий склад до участі у миротворчих, антитерористичних та пошуково-рятувальних операціях, до участі у

багатонаціональних навчаннях, до навчання закордоном, і це потребує високого рівня володіння всіма без виключення видами мовленнєвої діяльності.

Нажаль не можна сказати, що специфіка використання даного методу при навчанні військовослужбовців іноземній мові за короткий проміжок часу, що відводиться на їх відрядження на інтенсивні курси, належним чином висвітлена у сучасних наукових працях. Хоча вже є досить багатий досвід методичної організації комунікативно-орієнтованого навчання іноземної мови (Біляєв Б.В., Бім І.Л., Ведель Г.Є., Гурвич П.Б., Зимова І.А., Кузовлев В.П., Леонтєв О.О., Пасів Є.І., Скалкін В.Л., Царькова Б.В., Шубін Є.П.).

Предметом дослідження даної роботи є застосування комунікативного методу навчання іноземним мовам у групах слухачів, що проходять навчання на інтенсивних курсах.

Мета даного дослідження: розглянути особливості комунікативного підходу навчання військовослужбовців. Для досягнення даної мети, спираючись на інформацію отриману при вивченні методичної літератури з теми дослідження в роботі будуть проаналізовані основні принципи комунікативного методу, дотримання яких призводить до досягнення слухачами позитивного результату, будуть розглянуті рекомендації щодо складання вправ, які використовуються при комунікативному методі навчання та зроблені висновки про переваги та недоліки даного методу при роботі на інтенсивних курсах.

На думку багатьох методистів, комунікатив не є цілісною системною методикою. Швидше він являє собою

сукупність прийомів, покликаних навчити ефективному спілкуванню в мовному середовищі.

До принципів комунікативного методу відносяться:

1) мовленнєва спрямованість навчального процесу, яка полягає не стільки в тому, що ставиться мовленнєва практична мета (це характерно для багатьох інших методів), скільки в тому, що шляхом до цієї мети є саме практичне використання іноземної мови. Для досягнення цього принципу комунікативного методу викладач має враховувати вплив позитивної мотивації на готовність і відкритість слухачів до процесу комунікації;

2) комунікативне навчання іноземним мовам носить діяльнісний характер, оскільки мовне спілкування здійснюється за допомогою “мовної діяльності”, яка, у свою чергу, служить для вирішення завдань продуктивної людської діяльності в умовах соціальної взаємодії людей (І.О. Зимня, Г.А. Китайгородська, О.О. Леонтьєв). Учасники спілкування намагаються вирішити реальні та уявні завдання спільної діяльності за допомогою іноземної мови;

3) індивідуалізація при керівній ролі її особистісного аспекту як головного засобу створення мотивації та активності слухачів з урахуванням їх життєвого досвіду, контексту діяльності, сфери інтересів, емоційної сфери і статусу конкретної особистості в колективі. Саме дотримання даного принципу вимагає від викладача знання військової термінології та включення в процес навчання тем, які пов'язані із службою слухачів на місцях та з їх виконанням завдань у миротворчих місцях та міжнародних навчаннях;

4) функціональність, яка забезпечує відбір іншомовного матеріалу, адекватного процесу комунікації. Аудіозаписи, підручники, відеоматеріали, газети та журнали – усе це лише невеликий перелік автентичних джерел, які вивчає викладач іноземної мови, готуючи заняття, що реалізує комунікативний підхід. Особливої уваги заслуговують відеоматеріали, оскільки дають можливість поєднати звукові та зорові образи та пропонують слухачам такі мовленнєві ситуації, в яких вони стають активними учасниками комунікації. Варто зазначити, що така практика сприяє одночасному розвитку вмінь та навичок аудіювання та говоріння.;

5) ситуативність, що розглядається як засіб мовленнєвої стимуляції і як умова розвитку мовленнєвих навичок, при цьому під “ситуацією” розуміють систему взаємовідносин співрозмовників, яка відбивається в їх свідомості;

6) новизна, яка проявляється в постійній зміні предмета розмови, обставин, завдань та ін. Комунікативне навчання будується таким чином, що весь його зміст і організація пронизані новизною. Новизна передбачає використання текстів і вправ, що містять щось нове для учнів, відмову від багатократного читання того самого тексту і вправ з тим самим завданням, варіативність текстів різного змісту, але побудованих на одному і тому ж матеріалі. Таким чином, новизна забезпечує відмову від довільного заучування, розвиває мовлення, продуктивність мовних умінь учнів, викликає інтерес до учбової діяльності.

У процесі навчання за комунікативним методом слухачі набувають комунікативної компетенції – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчаються комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно усі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією. Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови.

Для досягнення всіх зазначених вище принципів викладачу потрібно чітко бачити картину заняття, під час якого на всіх етапах засвоєння матеріалу йде навчання саме спілкування. Але є ряд моментів, без яких спілкування не можливе і саме вони вимагають спеціального навчання. Викладач має приділяти окрему увагу формуванню таких умінь, як здатність вступати в спілкування, згортати і відновлювати його, здатність проводити свою стратегічну лінію в спілкуванні, здатність до зміни ролей партнерів, здатність імовірнісного прогнозування поведінки мовних партнерів, результатів тієї чи іншої ситуації.

Всі вправи мають бути спрямовані на розвиток всіх видів мовленнєвої діяльності. І на відміну від класичних методів, які навчають за принципом “від лексики і граматики до вправ на закріплення”, при комунікативному підході граматика

засвоюється в процесі спілкування: слухач спочатку запам'ятовує слова, вирази, мовні формули і тільки потім починає розбиратися, що вони собою представляють у граматичному сенсі. Правила, значення нових слів пояснюються вчителем за допомогою знайомої студенту лексики, граматичних конструкцій і виразів, за допомогою жестів і міміки, малюнків та інших наочних посібників. Також можуть використовуватися технічні засоби навчання, електронні носії інформації, Інтернет, ТБ-програми, газети, журнали, що пробуджує у слухачів бажання досліджувати мову.

Відмінність вправ, що використовуються на занятті, яке проводиться за принципами комунікативності полягає в тому, що замість вправ, які спеціально підганяються під активну лексику і граматику, що досліджується у навчальних текстах, під час комунікативного заняття в якості основного прийому використовується імітація життєвих ситуацій, які обігруються в класі так, щоб викликати в слухачів максимальну мотивацію до говоріння. На відміну від аудіолінгвального та інших методів, заснованих на повторенні і запам'ятовуванні, комунікативний метод задає вправи “з відкритим фіналом”: результат цієї розмови непередбачений, все буде залежати від реакцій та відповідей. Всі ситуації, які пропонуються слухачам для розвитку мовленнєвої діяльності мають відповідати їх лексичному і граматичному рівню, адже тільки такі завдання стимулюють позитивну мотивацію слухачів і роблять їх активними учасниками мовленнєвого процесу. І навпаки, надто складні завдання призводять до комплексу говоріння. Щоб підтримати інтерес слухачів до занять необхідно використовувати нові ситуації щодня. При цьому дуже важливо, щоб слухачі завжди розуміли практичність матеріалу, бачили ситуації, які вони можуть з легкістю подолати при знанні даного матеріалу.

Викладач має ставити перед слухачами комунікативно – пізнавальні задачі, спрямовані на взаємодію при вирішенні проблем, важливих для кожного із учасників навчального процесу. При організації даної комунікативної діяльності викладач може спиратися на такі основні принципи методики співробітництва:

а) позитивна взаємозалежність – група

досягає успіху за умови гарного виконання завдань кожним студентом;

б) індивідуальна відповідальність – працюючи в групі, кожен студент виконує своє завдання, відмінне від інших;

в) однакова участь – кожному студенту надається однаковий за обсягом час для ведення бесіди або завершення завдання;

г) одночасна взаємодія – коли всі студенти залучені до роботи.

У процесі спілкування студенти навчаються вирішувати складні задачі на основі аналізу обставин і відповідної інформації, висловлювати альтернативні думки, приймати виважені рішення, спілкуватися з різними людьми, приймати участь у дискусіях.

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. На практиці виявили досить високу ефективність такі форми роботи: як індивідуальна, парна, групова і робота в команді.

Найбільш відомі форми парної і групової роботи: внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles); мозковий штурм (brainstorm); читання зигзагом (jigsaw reading); обмін думками (think-pair-share); мереживна пилка, парні інтерв'ю (pair-interviews) та інші.

Достатньо дієвим різновидом групової діяльності є метод „мереживна пилка”, розроблений Е.Аронсоном в 1978р. У створеній навчальній ситуації студенти виступають у ролі педагога, передаючи один одному засвоєну інформацію. Навчальна діяльність здійснюється у групах з 6 чоловік для роботи з певними частинами навчального матеріалу, який об'єднаний у блоки за змістом і логікою. Кожен член групи опрацьовує свою частину матеріалу, потім представники різних груп, що вивчали одне й те саме питання, зустрічаються і обмінюються інформацією. Такий обмін називають „зустріч експертів”. Після цього „експерти” навчають власні групи тому, що дізналися. У свою чергу інші члени групи аналогічним чином опрацьовують власну частину матеріалу, як зубці однієї пилки. Засвоїти матеріал та отримати цілісне уявлення про явище, що вивчається, можливо лише уважно слухаючи колег і роблячи відповідні записи, тому студенти

будуть зацікавлені у сумлінному виконанні власної та спільної частин роботи. Цікаво те, що звітує по темі як кожний окремо, так і група в цілому. На завершальному етапі викладач пропонує будь-якому члену групи питання по темі. Всі ці аспекти дозволяють залучати до роботи та активізувати навіть пасивних студентів із низькою мотивацією чи недостатнім рівнем володіння іноземною мовою.

На відміну від класичних методів, основу яких становить повторення і запам'ятовування, на заняттях, що проводяться з використанням комунікативного підходу, хід уроку залежить від самих слухачів, їх відповідей, реакції, оскільки спілкування відбувається осмислено, на доцільні теми.

Основне питання, що виникає при комунікативному підході, чи потрібно виправляти помилки в розмовній мові слухачів і як це робити. Одні методисти вважають, що потрібно звертати увагу лише на елементарні помилки, інші вважають за краще не втручатися взагалі, треті ж говорять, що вчити все-таки слід правильній мові. Дана методика не ставить викладача в чіткі рамки, саме викладач є керівником заняття і має право на вибір тих помилок, які виправляються. Він має слідувати тільки двом правилам:

1) під час введення та тренування виправленню підлягають більшість помилок, особливо якщо вони стосуються нового матеріалу;

2) під час стадії активізації матеріалу, коли при виконанні певного завдання студенти використовують новий лексично-граматичний матеріал у вільному мовленні, викладач не перериває мовлення, а нотує помилки і повертається до них після завершення акту говоріння.

При плануванні інтенсивного курсу іноземних мов викладачі завжди мають враховувати кінцеву мету даного курсу, а саме, підготувати слухачів до роботи у багатонаціональних штабах та до співпраці з офіцерами інших держав при виконанні службових завдань. Тобто, зміст навчального процесу завжди має перегукуватися з професійною діяльністю слухачів. Викладачу потрібно слідкувати, щоб теоретичні знання в процесі активного навчання ставали усвідомленими, щоб слухач розвивав і удосконалював не лише

знання з мови, а й міг пов'язувати їх зі своєю професійною діяльністю.

Викладач також має враховувати той факт, що теми для обговорення не повинні мати обмежений характер. Однією з особливостей комунікативного методу навчання є те, що такі завдання мотивують студента не лише висловлювати власну точку зору, але й змінювати її під аргументованим впливом партнерів у процесі спілкування.

Серед визначених переваг такого навчання слід виділити наступні:

- встановлення дружньої атмосфери і взаємозв'язків між учасниками спілкування;
- слухачі мають можливість бути більш незалежними і впевненими в собі;
- викладач заохочує студентів до співпраці, підбадьорює їх, вони не бояться робити помилки;
- слухачі отримують можливість подолати мовний бар'єр;
- викладач не домінує;
- кожен слухач залучений до роботи; має певне завдання;
- слабкі слухачі можуть отримати допомогу від більш сильних;
- слухачі можуть використовувати свої знання і досвід, набутий раніше.

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки про переваги застосування комунікативного методу під час викладання мови на курсах інтенсивної мовної підготовки. Слухачі за короткий проміжок часу вдосконалюють навички усного мовлення і, маючи навіть невеликий словниковий запас, можуть зорієнтуватися у ситуації, яка, звичайно ж, відповідає їх мовному рівню. Суттєвою перевагою можна назвати й те, що вибіркоче виправлення помилок викладачем, правило непереривання мовлення слухача виправленнями допомагає суб'єктам навчання подолати страх перед помилками, який лежить в основі комплексу говоріння. Комунікативний підхід дозволяє якісно по новому закріплювати відповідний лексичний матеріал, удосконалювати монологічне та діалогічне мовлення, формувати навички професійного читання та аудіювання. Коли студент відчуває реальну можливість використати отримані знання з іноземної мови у конкретних професійних та життєвих ситуаціях, його мотивація потужно зростає.

Питання педагогіки

Незважаючи на всі переваги комунікативного методу навчання іноземної мови, існують все ж таки деякі недоліки, які необхідно корегувати, використовуючи цей метод. Це стосується проблеми вивчення граматичного матеріалу. Результати аналізу деяких комунікативних підручників зарубіжних авторів показали, що граматику подається дещо "розірвано" і таким чином втрачається, на нашу думку, певна системність мови. Важливо, щоб комунікативний підхід гармонійно поєднував у собі різні способи навчання без шкоди для граматики, оскільки знання і здатність користуватись граматичними ресурсами мови представляють один з компонентів іншомовної комунікативної

компетенції. Підготовка професійно-зорієнтованого матеріалу також вимагає від викладача високого рівня мотивації. Адже, той автентичний матеріал, який можна знайти для занять потребує адаптації в залежності від рівня володіння мовою слухачами групи. Але найбільшою проблемою застосування комунікативного методу на заняттях іноземної мови є проблема окремих груп до складу яких, з ряду причин, входять слухачі з різним рівнем володіння мови. Працюючи з такими групами, викладач має враховувати індивідуальні особливості кожного слухача, використовуючи їх слабкі й сильні сторони в процесі інтерактивної взаємодії.

Література:

1. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. – М.: Рус. яз., 1989. – 276 с.
2. Соковкин В. Н. О природе человеческого общения / В. Н. Соковкин. – Фрунзе: Мехтеп, 1973. – 154 с.
3. Canal M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy / M. Canal // Richards J. and Schmidt R., (eds.) Language and Communication. – London: Longman, 1983. – p. 2–27.
4. Philips D. Language in Schools / Philips D. // From Complacency to Conviction // CILT. – 1988. – p. 12.
5. Stern H.H. Fundamental Concepts of Language Teaching. – London: Oxford University Press, 1986. – 582p.
6. Wiggins G. Educative Assessment: Designing assessment to inform and improve student performance. – San Francisco: Fosse-Bass, 1998. – 341p.

Krayova O. V., Senior Lecturer

SUITABILITY OF COMMUNICATIVE METHOD IN GROUPS OF STUDENTS INTENSIVE LANGUAGE TRAINING COURSE

The article deals with the main principles of communicative approach within the framework of intensive language training. The advantages and disadvantages of this method are studied.

Key words: communicative approach, intensive language training, principles of communicative approach.